

JORNADES DEL PATRIMONI AUDIOVISUAL 2010

L'any 2005, la UNESCO va proclamar el 27 d'octubre com a Dia Mundial del Patrimoni Audiovisual, amb motiu del 25è aniversari de la Recomanació sobre la Salvaguarda i la Conservació de les Imatges en Moviment (1980). Aquest patrimoni és "expressió de la identitat cultural de nacions, comunitats, grups i persones". Altrament d'acord amb el que estableix l'article 46 de la Llei del Cinema Català, la Filmoteca de Catalunya té com a funcions pròpies: recuperar, preservar, catalogar i restaurar el patrimoni fílmic i documental. D'acord amb aquest objectiu, **els dies 26 i 27 d'octubre** celebrem unes Jornades del Patrimoni Audiovisual amb l'objectiu d'exhibir diversos films clàssics, més o menys inèdits, alguns de restauració pròpia i tots ells des d'una clara voluntat d'impacte cultural a la societat contemporània.

La programació, **amb entrada gratuïta** a totes les sessions, inclou un acte d'homenatge a Segundo de Chomón amb motiu de la coedició de Filmoteca amb Cameo d'un llibre-DVD que ofereix un ampli ventall de pel·lícules d'aquest pioner del cinema fantàstic, i també de la presentació de noves edicions en castellà i anglès del llibre *Segundo de Chomón. El cinema de la fascinació*. També procedents dels nostres arxius, altres dues sessions oferiran una versió remuntada i reduïda pel mercat alemany de *La secta de los misteriosos*, un serial català de l'any 1917; una còpia nova i completa, extreta dels negatius originals, d'*El mundo sigue*, una de les obres mestres de Fernando Fernán Gómez.

A *Film Unfinished*, un recent documental israelià que investiga la terrible finalitat de quatre bobines trobades als arxius alemanys amb el rètol de Ghetto, posa de manifest el paper del cinema com a testimoni de la història, en aquest cas: l'Holocaust. *La vídua alegre*, una de les obres mestres d'Erich Von Stroheim, tornarà a la nostra pantalla en el marc de l'Aula del Cinema, amb l'objectiu d'oferir una lliçó magistral als estudiants de cinema amb acompanyament de piano en directe. I, per acabar, una nota festiva: *A throw of dice*, un exòtic melodrama rodat el 1929 a l'Índia que demostra que els tòpics de les aventures colonials no tenen data de caducitat.

Esteve Riambau
Director de la Filmoteca de Catalunya

- **Dimarts 26 d'octubre (17:00) - *La secta de los misteriosos/Die Sekte der geheimnisvollen (1917/1921)*** . Director: Albert Marro. Intèrprets: José Durany, Joaquín Carrasco, Elena Bernís, Francisco Aguiló, Alexia Ventura. Restauració: Filmoteca Española.
- Acompanyament musical en directe: Isaac Becerra.
- Presentació: Rosa Cardona, conservadora de la Filmoteca de Catalunya i responsable de la restauració.

Història d'una recuperació

Aquest film es va rodar a Catalunya el 1916. Originàriament tenia 2100 metres, equivalents a 105 minuts, que es projectaven en tres episodis diferents i que s'estrenaren el 1917 en els principals cinemes de Barcelona. El negatiu original va perdre's un any després en l'incendi de la productora i és a través d'una còpia alemanya estrenada el 1921 i remuntada com un llargmetratge de 67 minuts, que ara podem retrobar-nos amb un reflex d'aquest film d'aventures per episodis que era en origen.

La secta de los misteriosos va ser dirigida per Alberto Marro l'any 1916 i produïda per la Hispano Films, la productora catalana més important del moment i l'única que des de la seva fundació havia aconseguit mantenir un ritme de treball ininterromput, ja que havia sabut adaptar-se als gustos i exigències del públic, realitzant tota mena de films, des de documentals i actualitats, fins a drames i comèdies. *La secta de los misteriosos* pertany a l'última etapa de la productora, quan els seus propietaris, entre els quals hi havia el mateix Marro, van canviar l'orientació de l'empresa i van iniciar la producció d'un gènere que triomfava a tot Europa: el film d'aventures per episodis. La primera d'aquestes produccions va ser *Los misterios de Barcelona*, que va aconseguir un gran èxit de públic i va estimular noves produccions.

El metratge final de *La secta de los misteriosos* va ser de 2.100 metres dividits en tres episodis: *Los misteriosos*, *La leyenda mora* i *Los tesoros de la sultana*, estrenats respectivament els dies 7, 8 i 9 d'abril de 1917 als cinemes: "Kursaal", "Iris-Park", "Royal", "Diana", "Excelsior" i "Argentina" de Barcelona. La investigació ha revelat que Alberto Marro estava associat des de principi de segle amb un distribuïdor austríac, Otto Dedersch. Afortunadament, aquesta distribució internacional va salvar la conservació de la pel·lícula, encara que només en part.

L'examen dels materials de la còpia recuperada pel Bundesarchiv-Filmarchiv de Koblenz i la Cineteca del Friuli revela que es tracta d'una versió remuntada i reduïda per la distribuïdora alemanya Decla l'any 1921. Aquesta nova versió es va realitzar a partir dels materials exhibits per la Bioscop el 1917, de 2.100 metres procedents de *La secta de los misteriosos* de la Hispano Films, i es poden identificar tres materials diferents: les imatges originals de la Hispano Films de Barcelona i dos tipus diferents de rètols, de la Bioscop i la Decla, d'Alemanya. El materials procedents de la **Hispano Films** són, probablement, els realitzats al seu propi laboratori a Barcelona. La **Bioscop**, que adquirí el film l'any 1917 s'encarregà de confeccionar uns rètols nous en alemany, probablement a partir de una llista subministrada per la pròpia Hispano. Aquests rètols que trobem al film estan numerats i apareixen amb un color verd i la pel·lícula es degué projectar a les sales cinematogràfiques de la Bioscop fins al 1920, quan la Bioscop va ser absorbida per una altra empresa alemanya: la **Decla**.

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
I Mitjans de Comunicació

Oficina de premsa

És en aquest moment quan *Die Sekte der Geheimnisvollen* comença la seva segona carrera comercial i aquí es conforma la còpia que ha arribat fins a nosaltres. Els rètols afegits per la empresa Decla són diferents dels que hem identificat com a Bioscop. Apareixen en forma de corró, no estan numerats i estan tenyits en verd-groc. El 1921 els films d'aventures per episodis, tan populars des del 1915, comencen a estar passats de moda en favor dels llargmetratges. Probablement aquesta va ser la raó per la qual la Decla redactà uns rètols nous i remuntà la pel·lícula per a nous passis, tot reduint el seu metratge i convertint els tres episodis originals en un de sol. En aquest remuntatge apareixen uns rètols explicatius que poden haver estat confeccionats per substituir plans perduts deteriorats per l'ús de la còpia o eliminats per la nova distribuïdora per reduir el metratge original.

Si es compara aquesta versió amb la que segons l'argument es va veure a Barcelona veiem que les llacunes principals corresponen: a la presentació dels Misteriosos, a les baralles entre els membres de la secta i sobretot al final. En la versió estrenada a Espanya tots els Misteriosos moren quan s'enfronten a la policia (el Zorro cau atrapat a la gàbia dels lleons i aquests el devoren mentre que en la versió recuperada aconseguix esmunyir-se de la policia). Malgrat que *Die Sekte der Geheimnisvollen* és només un reflex del que devia haver estat la versió estrenada al 1917 de *La secta de los misteriosos* ens permet conèixer millor l'etapa de producció barcelonina de pel·lícules d'aventures per episodis, tan famoses els anys deu i en la que va destacar la Hispano Films d'Alberto Marro.

Rosa Cardona
Conservadora de la Filmoteca de Catalunya

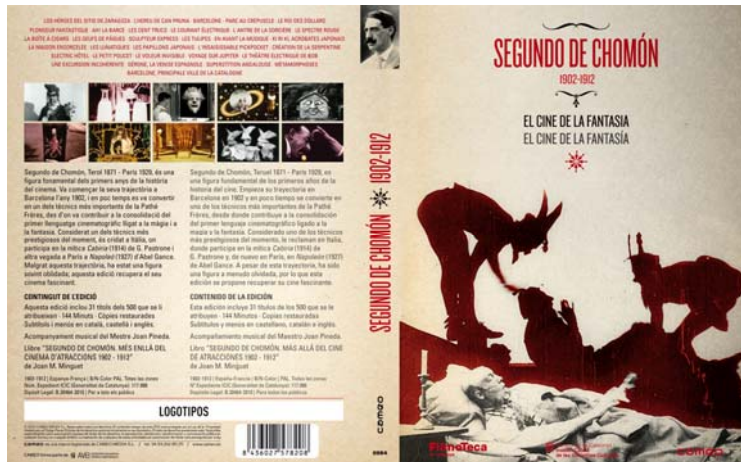

- **Dimarts, 26 d'octubre (19:30) - Segundo de Chomón.** Projectió d'una selecció de curtmetratges de S. de Chomón procedents de l'Arxiu de la Filmoteca de Catalunya.
- Acompanyament musical en directe: Joan Pineda.
- Presentació del Llibre-DVD *Segundo de Chomón. El cine de la fantasia* (coedició Filmoteca de Catalunya i Cameo) amb la participació de Mariona Bruzzo, Antoni Kirchner, Joan M. Minguet, Juan Carlos Tous. Sessió d'homenatge a Antoni Giménez.

La col·lecció Segundo de Chomón

Nascut a Terol el 1871, resident a París, Barcelona i Torí durant els primers anys del segle XX, Segundo de Chomón és un destacat cineasta dels orígens. La seva obra comprèn films d'atraccions i fantasmagories però també pel·lícules còmiques i documentals, a més de diverses col·laboracions com a tècnic de trucatges i efectes especials. La col·lecció de films vinculats a la seva obra és una de les peces més valuoses de la Filmoteca de Catalunya des que, a mitjans dels anys noranta, es va iniciar la seva recopilació gràcies a la iniciativa empresa pel recentment traspasat Anton Giménez, llavors conservador de la Filmoteca, amb la col·laboració de l'aleshores anomenat *Festival Internacional de Cinema Fantàstic de Sitges*, dirigit per Àlex Gorina. En la seva edició del 1995, coincidint amb la celebració del centenari del cinema, el certamen va aportar l'entusiasme i el suport econòmic necessari per endegar aquest projecte, que es va perllongar fins a l'any 2001.

El DVD que ara coeditem amb Cameo inclou 31 dels 105 títols que componen la col·lecció Segundo de Chomón de la Filmoteca de Catalunya. Aquesta selecció ve determinada per la voluntat de fer un recorregut significatiu, que no exhaustiu, per l'obra del cineasta. Tots els títols triats són dirigits per ell i, d'acord amb l'historiador Joan

M. Minguet –autor del llibret que acompanya el DVD-, hi són aquells que millor mostren la seva capacitat d'utilitzar tota mena de recursos i tècniques, amb la intenció de facilitar la comprensió de les seves aportacions a un llenguatge cinematogràfic en procés de gestació.

Les etapes més ben representades de la selecció que proposem són la francesa i la catalana, les més destacades i que millor s'ajusten al seu perfil creatiu. L'etapa italiana, en canvi, ha quedat exclosa d'aquesta edició, degut principalment a que, en aquell període, el cinema va allargar considerablement la durada dels films i les puntuals aportacions de Chomón esdevenen cada cop més tècniques. L'espectador interessat, tanmateix, pot consultar la totalitat de la col·lecció Segundo de Chomón a la Biblioteca de la Filmoteca de Catalunya.

Sessió en col·laboració amb *Barcelona en Cel-Juloide*

- **Dimarts 26 d'octubre 22:00 – *Shtikat haarchion/Un film inacabat* (2010).** Directora: Yael Hersonski. Documental. Israel.
 - Presentació: Esteve Riambau, director de la Filmoteca de Catalunya
-

El cinema com a vehicle de la Història

Acabada la segona guerra mundial es van localitzar unes bobines amb imatges rodades pels nazis al ghetto de Varsòvia. Cinquanta anys després, aquest documental israelià dirigit per una jove cineasta desvetlla quin era l'esgarriós objectiu d'aquelles imatges i per què el film mai no es va

acabar. El 1942 un grup de soldats nazis s'encarreguen de rodar un dels pocs documents fílmics que se'n té coneixement del Gueto de Varsòvia, només tres mesos abans de que 300.000 jueus fossin enviats al camp d'extermini de Treblinka. Aquelles imatges recullen diversos aspectes de la vida jueva: escenes de carrer, una circumcisió i, amb un èmfasi molt especial, el contrast entre la vida luxosa d'uns o l'extrema pobresa d'altres... Des del final de la guerra, aquest material fou un recurs habitual per a historiadors, cineastes i museus que buscaven registres autèntics del gueto, però el descobriment, quaranta anys més tard, d'un rotlle fins llavors desaparegut aporta una nova interpretació de tot aquell material, justifica per què la pel·lícula original mai no es va acabar i obre esgarrioses mostres sobre la maquinària de propaganda dissenyada per Goebbels per justificar l'Holocaust.

Un film inacabat inclou les imatges originals filmades al gueto, la nova bobina que facilita la seva interpretació, el testimoni de cinc jueus supervivents i una polèmica reconstrucció del testimoni d'un dels càmeres alemanys. La suma d'aquests materials configuren un documental que no només evoca uns determinats fets històrics sinó que utilitza el cinema com a eina d'investigació per restablir la veritat a partir de la manipulació de la realitat que tota posada en escena comporta.

- **Dimecres 27 d'octubre 17:00 - *The Merry Widow / La vídua alegre (1925)*.** Director: Erich Von Stroheim. Int: Mae Murray, John Gilbert, Roy D'Arcy, Josephine Crowell, George Fawcett. EUA. Muda, amb rètols en català.
- Acompanyament musical en directe: Joan Pineda
- Presentació: Ferran Alberich, restaurador de la Filmoteca de Catalunya. Sessió "Aula de Cinema" amb la col·laboració de UB, UAB, UPF, URL i ESCAC.

THE MERRY WIDOW, Erich von Stroheim, 1925

Erich von Stroheim ja estava preparat per dirigir aquest film per al lluïment de Mae Murray quan es va assabentar que la feina havia de ser per al marit d'ella, Robert Z. Leonard. Es va adreçar al cap de MGM; Louis B. Mayer es va indignar quan Stroheim va declarar que la noia seria una puta... i va pegar a Stroheim.

I va ser per alguna cosa més que per ultratge. Feia uns quants mesos, Mayer s'havia fusionat amb Metro i Goldwyn, i una de les pel·lícules que havia heretat era GREED, un drama que no podia estar més allunyat de

l'ideal que tenia Mayer d'una bona pel·lícula. El vicepresident Irving Thalberg ja havia batallat amb Stroheim quan treballaven tots dos a la Universal. Alarmat per l'extravagant despesa de Stroheim durant la producció de MERRY-GO-ROUND (1923), Thalberg va acomiadar el director. Va ser un moment històric per a Hollywood, atès que significava que, des d'aleshores, qui manava era el productor.

Després de la seva derrota, Stroheim fou convidat a entrar a la Goldwyn Company. Allà va poder fer GREED sense interferències. Quan va haver acabat de muntar la pel·lícula (tot el que va poder fer va ser reduir-la de 42 a 22 rotlles), el nou triumvirat va ordenar que l'obra mestra fos retallada fins als 10 rotlles, tot fent que Stroheim remugués: «L'home que m'ha retallat la pel·lícula, al cap no hi té res més que un barret.»

Malgrat tot, Stroheim i Thalberg van mantenir un respecte mutu. Thalberg va aprovar THE MERRY WIDOW (que ja s'havia anunciat quan Stroheim va entrar a la Goldwyn) i va acceptar que l'adaptació fos tan lliure com Stroheim volgués, sempre que contingués dues escenes que agradaven molt al públic: el famós vals i l'escena al Maxim's. Fent servir l'opereta de Franz Lehár com a trampolí, Stroheim va crear una irònica comèdia dramàtica, que també li permetia recrear-se en un dels seus temes favorits: l'anàlisi de la degeneració del poder.

En un petit estat balcànic, el Príncep Danilo i el Príncep Hereu Mirko, cosins, s'enamoren tots dos d'una ballarina nord-americana que està de visita, Sally O'Hara. Danilo, el més encantador de tots dos, la captiva. Una nit, ell està a punt de seduir-la quan irrompen en escena, beguts, Mirko i els seus companys. «Aneu amb compte, senyors,» diu Danilo, «esteu insultant la futura princesa Petrovich.» Mirko es retira, derrotat. El rei, però, en assabentar-se'n, s'enrabia i obliga Danilo a retractar-se'n. Després de veure's abandonada el dia del seu casament, Sally es venja casant-se amb l'esguerrat Baró Sadoja, els milions del qual sustenten el tron. Quan la nit de

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
I Mitjans de Comunicació

Oficina de premsa

noces resulta ser massa per a ell i mor, ella se'n va a Paris per malbaratar els milions d'ell per tot el continent... la vídua alegre. [...] El film va ser tot un èxit, i es va guanyar unes crítiques formidables. Murray havia predit que el gran Franz Lehár repudiaria el film, però va dirigir l'orquestra a la seva estrena a Viena. La pel·lícula fou prohibida a Iugoslàvia, a Alemanya i a la Itàlia feixista. Se suposa que va obtenir uns beneficis de 758.000 dòlars per als estudis. Stroheim n'hauria d'haver rebut el 25 per cent, però Mayer va fer servir la seva part per a pagar les pèrdues de GREED. El contracte de Stroheim estipulava que havia de contrarestar les pèrdues amb beneficis, i per tant no tenia motiu de demanda.

Però va haver-hi algú que si que va interposar una demanda. La passió de Stroheim per l'autenticitat va indignar el príncep Danilo de Montenegro, el principat del qual havia estat inclòs a la nova Iugoslàvia després de la Gran Guerra. Estava irat pel retrat que s'havia fet del seu homònim. Va reclamar 100.000 francs a la MGM per violació de la intimitat... i va guanyar. Sense adonar-se'n, Stroheim es va venjar de Louis B. Mayer.

Kevin Brownlow (adaptat del seu article «The Merry Widow Affair», *American Film*, Juliol-Agost 1981), *Le Giornate del Cinema Muto*. XXVIII edició. Pordenone, 3-10 octubre 2009.

- **Dimecres 27 d'octubre (19:30) - *El mundo sigue* (1963).** Director: Fernando Fernán Gómez. Intèrprets: Lina Canalejas, Fernando Fernán Gómez, Gemma Cuervo, Milagros Leal. Còpia nova i íntegra, tret dels negatius originals conservats al nostre Arxiu.
- Presentació: José Luis Castro de Paz, Catedràtic de Ciències de la Comunicació a la Universitat de Vigo i autor del llibre *Fernando Ferrnán Gómez* (Cátedra, 2009)

"Juan Antonio de Zunzunegui [...] tenía grandes dotes de observación y una aguda intuición para imaginar lo que no estaba en su entorno. Conseguía en su obra que los personajes pareciesen siempre vivos, y particularmente en aquella novela, mostraba una habilidad para dramatizar [...] las situaciones, el choque de sentimientos, de conductas."

Fernando Fernán-Gómez
El tiempo amarillo.

Con seguridad Fernán-Gómez ya había escrito y visto totalmente prohibido su guión basado en la novela de Juan Antonio de Zunzunegui *El mundo sigue* (editada en Barcelona por Noguer en noviembre de 1960) cuando comenzaba su a la postre fallido periplo con el *Pascual Duarte* celiano, ya que aquel tuvo forzosamente que presentarse a la censura previa después de la publicación de la obra y antes del nombramiento de José María García Escudero como director general de Cinematografía en 1962 por el ministro de Información y Turismo Manuel Fraga Iribarne, que accede al cargo el 10 de julio de ese año. Convencido, pese a la decepción sufrida tras la prohibición de su *Pascual Duarte*, de que la llegada de García Escudero a la dirección general -y de su amigo y colaborador Florentino Soria a la subdirección - iba a suponer "un gran momento de apertura liberal, por lo menos en las cosas dependientes de ese Ministerio y por tanto del cine español", vuelve a presentar el guión de *El mundo sigue* a censura, que lo admite entonces pese a imponerle "muchísimas restricciones de lenguaje". Fernán-Gómez - que ya intentara infructuosamente adaptar *La vida como es*, también del autor vasco, poco después de su publicación en 1954 y antes pues de iniciar el guión de *La vida por delante* (que quizás conserve en su título la huella de aquel intento)- siempre había considerado al falangista Juan Antonio de Zunzunegui, por medio de su *vulgar* y hasta folletinesco, descarnado y directo realismo naturalista que combinaba a su modo las lecciones de Baroja y de Galdós, el mejor cronista del triste y paupérrimo Madrid posbélico, de la miserable vida cotidiana de sus barrios populares, y trataba ahora, partiendo de la trágica y pesimista novela de 1960 y una vez frustrado el proyecto con Cela y Rabal [*Pascual Duarte*], de recuperarlo para proseguir sus personales búsquedas cinematográficas.

(...) *El mundo sigue* permite y exige que se le sitúe -pese a sus disimilitudes estilísticas- en la estela de otros títulos interpretados y/o dirigidos por Fernán-Gómez en los que, partiendo de la tantas veces citada *Esa pareja feliz*, se nos aproximaba a la vida de un joven matrimonio proletario en el Madrid de la época. Casi podría afirmarse, sin exagerar demasiado, que la pareja Eloísa-Faustino hereda la desgraciada cotidianidad que protagonizara, aproximadamente una década antes, la ópera prima de Bardem y Berlanga, y el propio film parecerá obligarnos a

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
I Mitjans de Comunicació

Oficina de premsa

reparar en ello cuando, nada más comenzar su dramático periplo, escuchemos a un locutor radiofónico advertirnos de que, *todavía* en 1963, “ganar dinero es fácil...”.

(...) Clasificada en primera instancia por la Junta de Clasificación y Censura en 2ª Categoría A en diciembre de 1963, la productora, para intentar mejorar dicha calificación –y el consiguiente cómputo de la ayuda recibida-, accede a modificar y/o cortar algunos pasajes (“efusiones de Elo y Faustino antes de aparecer acostados”; planos de las manos de don Acisclo en los muslos de Elo, citas religiosas de Rodolfo; pasaje de la *Guía de pecadores* de Fray Luis de Granada, etc.). (...) Estrenada (con los cortes citados) en el cine Buenos Aires de Bilbao el 10 de julio de 1965, desaparece de inmediato de cartel, y se reestrena luego como complemento de programas dobles.

José Luis Castro de Paz
Fernando Fernán-Gomez (Cátedra. Madrid, 2010)

- **Dimecres 27 d'octubre (22.00) - *A throw of dice/ Una tirada de daus (1929)*.**
Director: Franz Osten. Intèrprets: Seeta Devi, Himansu Rai, Charu Roy. Música: Nitin Sawhney. Restauració del *British Film Institute* (2006). Acompanyament musical de Nitin Sawhney.
- Presentació. Ramon Font, cap de Programació de la Filmoteca de Catalunya.

“És gràcies al director de fotografia d'aquest film que tenim imatges d'elefants a la jungla, caceres de tigres, festivals esplèndids i palaus sumptuosos. Imatges que, degut a la seva autenticitat, constitueixen documents culturals”
DEUTSCHE FILMZEITUNG
(Crítica d'”A throw of Dice”, 1929)

Una de les resurreccions més sorprenents dels últims anys! Dels 1.300 films produïts a la Índia durant el període mut, només n'han sobreviscut una dotzena, molts incomplets. I precisament un dels més afortunats, gràcies a una restauració moderna, acompanyada per la creació d'una banda sonora, és *A throw of dice* (1929), el darrer d'una trilogia en què les cinematografies índia, alemanya i anglesa es van aliar per oferir una visió alhora espectacular i vista des d'una òptica novedosa en el seu moment, que és respectuosa per l'autenticitat índia i atractiva pels ulls occidentals. El seu director és l'alemany Franz Osten, actiu en el cinema des de principis de segle XX i realitzador des de 1911. El 1918 va entrar a la productora del seu germà Peter Osten, Emelka Films (que amb el temps es convertiria en els Bavaria Film Studios). A càrrec de la Emelka es desplaçà a la Índia, on dirigí successivament *The light of Asia* (1926), *Shiraz* (1928) i *A throw of dice* (1929). L'experiència va resultar tan favorable que Osten romangué a l'Índia i dirigí per l'estudi Bombay Talkies un total de 16 films.

A throw of dice ve a ser un creuament del *Mahabharata* i *Les 1001 nits*: un relat d'estirp mítica i dimensió moral amb la fascinació de les aventures exòtiques i una certa aproximació "documental" o "protorealista", com ja va remarcar dècades després Satyajit Ray.

L'autor de la partitura moderna que acompanya *A throw of dice* és Nitin Sawhney. Nascut el 1964, és compositor orquestral, intèrpret de nombrosos instruments (inclosa la guitarra flamenca), autor de cançons, DJ i productor. Els seus discs i films han rebut nombrosos premis.

Restaurat pel British Film Institute el 2006, el film es va projectar com a cloenda del festival Cines del Sur (Granada), el juny de 2010.